SOSYALİSTLERİN MİLLİYETÇİLİKTEN KOPUŞU

11 Mayıs 2026

Yıldırım Koç

Türkiye'de 1960'lı yılların ikinci yarısında bilimsel sosyalizme ilişkin temel yapıtlar hızla çevrildi ve sosyalist dergiler yayımlanmaya başlandı. Bu süreçte "enternasyonalizm" gündeme geldi.

Marks ve Engels'in 1848 yılı Şubat ayında yayımlanan *Komünist Manifesto* kitabı, bütün ülkelerin işçilerinin birleşmesi çağrısıyla sona eriyordu. *Komünist Manifesto* bilimsel sosyalizmin temel kitabı olarak öğrenilince, insanlar "enternasyonalist" olmayı bir zorunluluk olarak kabul ettiler. Ancak "enternasyonalizm"in ne olduğu da pek tartışılmadı.

Enternasyonalizm, işçi sınıfları arasında işbirliği ve dayanışma mıydı; yoksa kader ve mücadele birliği miydi?

Enternasyonalizm, işçi sınıflarını temsil ettiğini ileri süren ve onlar adına hareket etme yetkisini kendinde gören komünistler arasında işbirliği ve dayanışma mıydı; yoksa kader ve mücadele birliği miydi?

Dünyanın çeşitli ülkelerinin işçi sınıfları tarihi ve uluslararası sendikal hareket tarihi hiç bilinmeden ve bu farklar dikkate alınmadan başlayan "enternasyonalizm" hevesi, ister istemez o günlere kadar etkili olan "milliyetçilik" ile bir çelişkiye yol açtı. Enternasyonalizm ile milliyetçilik bağdaşabilir miydi? İnsanlar hem enternasyonalist, hem milliyetçi olabilir miydi?

Bu çelişkiyi Mihri Belli çözmeye çalıştı. Türkiye sosyalist hareket tarihinde saygın bir yeri olan Mihri Belli, *Aydınlık Sosyalist Dergi*'nin Eylül 1970 tarihli 23. sayısında yer alan 15 sayfalık "Devrimci Milliyetçilik ile Proleter Enternasyonalizmi Birbirini Tamamlar" yazısında milliyetçiliği savunuyor, milliyetçiliğin burjuvazinin ideolojisi olduğu iddiasına kesin bir biçimde karşı çıkıyor ve bazı kesimlerin "sahte milliyetçiliğinden" ayırmak için, "devrimci milliyetçilik" kavramını kullanıyordu. Mihri Belli'nin enternasyonalizm ile devrimci milliyetçiliği ("ulusçuluğu") birleştirme çabasına ilişkin bazı görüşleri şöyleydi:

> *"Sosyalizm ile ulusçuluk arasında bir çelişki olamayacağına göre, sosyalistlerin en tutarlı ulusçular olduklarına göre, aynı biçimde devrimci enternasyonalizm ile devrimci ulusçuluk birbirini tamamlayan şeyler olduğuna göre, ulusçuluk ile sosyalizm arasına aşılmaz uçurumlar kazmaya kalkanları karşı-devrim değirmenine su taşımakla suçluyoruz." (Belli,1970;357-358)*
>
> *"Bugünün Türkiyesinde kimin ulusçu olabileceği ve bu ulusçuluğun proleter enternasyonalizmiyle bağdaşıp bağdaşmadığı konuları üzerinde kısaca duralım." (Belli,1970;358)*
>
> *"En derin anlamıyla, devrimci anlamıyla ulusçuluk, insanı enternasyonalizme götürür. Proleter enternasyonalizminin unsuru ulustur. Enternasyonalizm kavramı ulus gerçeğini varsayan bir kavramdır. Ulus gerçeğini hesaba katmayan insaniyetçilik kozmopolitizmdir. Ulus olmadan enternasyonalizm de olmaz." (Belli,1970;359)*
>
> *"Proleter devrimcileri en tutarlı devrimciler oldukları için en derin anlamıyla milliyetçidirler de." (Belli,1970;361)*
>
> *"Büyük Fransız sosyalisti Jean Jaures'in ünlü sözünü bir kez daha aktaralım: 'Milliyetçiliğin azı, seni enternasyonalizmden uzaklaştırır. Milliyetçiliğin derini seni enternasyonalizme götürür. Enternasyonalizmin azı seni milliyetçilikten uzaklaştırır. Enternasyonalizmin derini seni milliyetçiliğe götürür.' (…)*

"Proleter enternasyonalizminin kökeninde ayrı ayrı ulusların proleterlerinin sınıf çıkarı birliği yatar. Bir proleterin, kendi ülkesinin kapitalistlerinin komşu ülkenin toprağını gaspederek o ülkenin proleterlerini de sömürme olanağına kavuşmasında hiçbir çıkarı yoktur." (Belli,1970;361)

"Bu çağda devrimci ulusçuluk ile proleter enternasyonalizminin birbirini tamamlayan, birbirine bağlı iki şey olduğunu gösterdik. (…) En derin anlamıyla, proleter anlamıyla devrimci milliyetçiler olduğumuz kadar proleter enternasyonalistleriyiz de." (Belli,1970;371)

Ancak bu görüş kabul görmedi.

Çeşitli ülkelerin işçi sınıflarının kader ve mücadele birliği yaptığı bir dünya yoktu. Emperyalist ülkelerin işçi sınıfları, kendi kapitalistlerine karşı mücadele ederek haklarını geliştirme yerine, kendi sermayedarları ve devletlerini destekleyerek ve böylece emperyalist sömürüden pay alarak haklarını artırmayı tercih ediyordu. Uluslararası sendikal hareket de, hem dünya işçilerinin küçük bir bölümünü temsil ediyordu; hem de bölünmüş durumdaydı.

Çeşitli ülkelerin komünistleri de 1960'lı yıllarda bölünmüş durumdaydı. Sovyetler Birliği Komünist Partisi ile Çin Halk Cumhuriyeti Komünist Partisi'nin karşılıklı suçlamaları kamuoyuna yansımıştı. Komünistlerin de uluslararası düzeyde kader ve mücadele birliğinden söz edebilmek mümkün değildi. Enternasyonalizm adına yapılan, Sovyetler Birliği'nin dış politikasının Sovyet mandası olan ülkelere dayatılmasıydı.

Bu gerçeklere karşın, Türkiye'deki sosyalistler "enternasyonalist" olmaya çalıştı. Mihri Belli'nin milliyetçilikle enternasyonalizmi bağdaştırma ve hatta bütünleştirme girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. 1970 yılı Ekim ayında Ankara'da yapılan toplantının ardından, Mihri Belli ile Mahir Çayan grupları ayrılınca, Mihri Belli'nin çabaları sona erdi.

Enternasyonalizmle milliyetçiliğin bağdaşmadığı anlayışı ön plana çıktı. Bu yıllarda artık "milli ve manevi değerler" ile "milliyetçi-mukaddesatçı" kavramları geri plana itilmiş, mukaddesatçılığın damgasını vurduğu bir "milliyetçilik" anlayışı hakim olmuştu. Bu milliyetçiler, Türkiye'nin en büyük düşmanının Sovyetler Birliği ve komünizm olduğuna inanıyor, bu büyük düşmana karşı ABD ile ittifakı benimsiyor ve ABD'nin etkisi altında çeşitli saldırılar gerçekleştiriyorlardı.

"Milliyetçilerin" bu saldırıları karşısında, enternasyonalizm tercih edildi. Milliyetçilik yerine de yurtseverlik veya vatanseverlik gibi, içeriği farklılaştırılmış kavramlar kullanılmaya başlandı.

Bu koşullarda milliyetçiliği ilk reddeden ve enternasyonalizmi ön plana çıkaran hareket, bu süreçte Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi olarak örgütlenmiş olan Proleter Devrimci Aydınlık grubu oldu. Doğu Perinçek, PDA'nın Ekim 1970 tarihli sayısında yayımladığı "Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi Bütün İnsanlığın Malıdır" başlıklı makalede şunları yazıyordu:

"Aydınlık Sosyalist Dergi revizyonistlerine gelince, çağımızın Marksizm-Leninizmi olan Mao Zedung Düşüncesini ve proleter enternasyonalizmini reddedip, Marksizm-Leninizmin aynı zamanda 'devrimci milliyetçilik' olduğunu yaymaya çalışarak, proleter devrimci mücadelemize karşı bir küçük burjuva muhalefeti yürütmektedir." (Perinçek, Doğu, "Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi Bütün İnsanlığın Malıdır", *Proleter Devrimci Aydınlık*, Ekim 1970, sayı 10-24;480)

"Bütün bu revizyonist tutumların burjuva milliyetçiliğiyle de kopmaz ilişkileri vardır. Pratiğe de yansıyan bu tutumu ilk önce, en son teorik açıklamalarıyla ele alalım. Mihri Belli Aydınlık Sosyalist Dergi'nin 23. sayısında 'Devrimci Milliyetçilik ile Proleter Enternasyonalizmi Birbirini

Tamamlar', başlıklı yazıda, çağımızda sosyalistlikle milliyetçiliğin aynı şey olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır. (…)

"Hemen belirtelim ki, milliyetçilikle sosyalizm çelişir." (Perinçek,Ekim 1970;491

"Sosyalistler, sömürülen bir ülkede millet üzerindeki her türlü emperyalist ve feodal baskıyla mücadele ederken, bunu milliyetçi düşünceye karşı mücadele ile beraber yürütürler. Amaçlarının sosyalizmin önündeki engellerin kalkması olduğunu bir an için unutmazlar ve gene bilirler ki, milliyetçi düşünceyle mücadele edilmeksizin yani burjuvazi ve küçük burjuvaziyle mücadele edilmeksizin, milli demokratik devrimin gerçekleşmesine, milliyetler üzerindeki her baskının kaldırılarak sosyalizm yolunda ilerlenmesine imkan yoktur. Proletarya iktidara geçtikten sonra, milliyetçiliğe karşı mücadelesini daha güçlü olarak devam ettirir ve burjuva düşüncesinin bütün kalıntılarını yıkarak proleter enternasyonalizmini yığınlar içinde yayar. Sosyalizm, bir yandan milletler üzerindeki her türlü baskıyı kaldırırken, bir yandan da milletleri ve milliyetçi düşünceyi ortadan kaldırma süreci içine girilmiş olunur. Milletin sosyalizm döneminde bir yandan yaşaması ve bir yandan da ölüme gitmesi bütün olaylar gibi çelişmelidir."(Perinçek,Ekim 1970;491-492)

"Bu şoven milliyetçi tutumun, Kürtler üzerindeki baskı politikasına karşı çıkmayan Türkiye'deki 'devrimci milliyetçiler' üzerinde de etkileri olduğunu görüyoruz." (Perinçek,Ekim 1970;492)

"Bütün bu zararlı tutumların giderilmesi, milliyetçiliğe karşı proleter devrimci düşüncenin mücadelesiyle mümkündür. Proleter devrimcileri, emperyalizme karşı mücadele eden milliyetçilerle ittifak eder, fakat milliyetçi düşünceyle her zaman mücadele ederler.(…)

"Milliyetçilik tarih içinde muhtevasını kazanmış ve belirlenmiş olan bir ideolojidir ve burjuvazinin ideolojisidir. Revizyonistler, iki kalem oynatmayla bu tarihi muhtevayı değiştiremez ve ona 'proleter anlamı' veremezler. Tam tersine, böyle yaptıklarını iddia ederek, aslında burjuva milliyetçiliğini yaydıklarını gizlemeye ve proleter enternasyonalizmine sinsice saldırmaya çalışırlar. (…)

"Milliyetçiliğin tarih boyunca kazandığı muhtevaya ve sınıf temeline uygun olan bütün bu gerçekler bize milliyetçi düşünceyle mücadele etmemizi emrediyor."(Perinçek,Ekim 1970;493

"Proletarya milliyetçi değil, yurtsever ve enternasyonalisttir." (Perinçek,Ekim 1970;494)

PDA, 9 Şubat 1971 tarihinde yayımladıkları "Proletaryanın Bağımsızlığı" başlıklı bir yazıda şunları yazıyordu: "Bugün proleter enternasyonalizmi ve Marksizm - Leninizm - Mao Zedung Düşüncesine saldıran, Kemalizmi, 'devrimci milliyetçiliği' göklere çıkaran unsurlar, sınıf mücadelesinin kritik bir anında, proletaryanın bağımsız hareketine kahpece darbeler indirmeyi umabilirler." (*Proleter Devrimci Aydınlık SECMELER II 1970-1971*, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1979;158-159)

Bu aylarda, Mihri Belli ile ilişkilerini kesmiş olan Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Münir Ramazan Aktolga ve Ertuğrul Kürkçü de Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi'ni örgütlemekteydi. Bu hareketin ilk belgesi de, 1971 yılı Ocak ayında yayımlanan *Aydınlık Sosyalist Dergiye Açık Mektup* oldu. Bu kitapçıkta da Mihri Belli'nin analizleri eleştiriliyor, milliyetçilik reddediliyor, yurtseverlik savunuluyordu:

"Milliyetçilik meselesine gelince…

"Mihri Belli arkadaşa göre, 'devrimci milliyetçilikle' proleter enternasyonalizmi çelişmez. Ve 'devrimci milliyetçi' olduğunu söyleyen Mihri Belli arkadaşa göre sosyalistler koyu milliyetçilerdir. Çünkü, 'milliyetçiliğin azı enternasyonalizmden kişiyi uzaklaştırır.'

"Mihri Belli, sosyalistlerin milliyetçi değil, yurtsever olduklarını, nasyonalizm ile enternasyonalizmin birbirine tamamen zıt iki kavram olduğunu bilmiyor mu? Biliyor elbette. Fakat Mihri Belli'nin küçük burjuva radikalizmine bel bağlayan tutumu, proleter devrimcilikten tavize hatta, literatüre 'proleter milliyetçiliği' katkısıyla tahrife kadar uzanmaktadır.

"Bütün bunların temelinde 'milliyetçi devrimci' küçük burjuva radikallerine proleter devrimcilerin kendilerinden pek farklı olmadıklarını temelde devrimci milliyetçi olduklarını ima ederek, şirin gözükme yatmaktadır. Mihri Belli'nin, aynı şirin gözükme gayretlerini millî meselede de görmekteyiz." (Kürkçü- Küpeli-Aktolga-Çayan,Ocak 1971;51-53)

Sosyalistlerin büyük bölümü, bu süreçte milliyetçilik anlayış ve kavramını reddetti ve içeriğini hiç tartışmadan soyut bir enternasyonalizmi savundu. Gerici Kürt milliyetçiliği, Kıbrıs, devlete karşı silahlı eylem, silahlı mücadeleyle iktidarı ele geçirme gibi konularda da Türkiye'nin çıkarlarına aykırı tutum ve davranışları benimsedi. "Yurtseverlik" ve "vatanseverlik" gibi kavramlar da, emperyalist güçlerin ulus-devletleri bölüp parçalamaya çalıştığı koşullarda, halk tarafından benimsenmedi. Milliyetçilikten kopan ve milli çıkarlara ters düşen sosyalistler, diğer bazı etmenlerin de etkisiyle, halkın geniş kesimlerinden de koptu ve soyutlandı. Kendisini "yurtsever" veya "vatansever" olarak nitelendiren örgütlerin, Türkiye'yi bölmeye çalışan emperyalistlerin desteklediği gerici Kürt milliyetçilerinin taleplerini kabul etmesi, Kıbrıs'ta Türkiye'nin uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan haklarını kullanma çabalarına karşı çıkması gibi tutum ve davranışları da, bu kavramların nasıl hiçbir anlamının olmadığını gösterdi. Bölücüler nasıl yurtsever veya vatansever olabilir ki!